

Avelsprogram för det svenska gotlandsfåret

Geografiskt område

Avelsprogrammets geografiska område är Sverige.

Rasbeskrivning

Gotlandsfåret har sitt ursprung i det gotländska utegångsfåret. Genom urval för storlek och pälskvalitet har gotlandsfåret utvecklats till en effektiv ras för produktion av kött och pälskinn. Genom sin rörlighet och goda förmåga att utnyttja varierande betesmarker är gotlandsfåren mycket lämpliga till nordisk landskapsvård. Från Gotland, där de utgör den dominerande rasen, har de spridits över till hela det svenska fastlandet.

De vuxna djuren är grå med svarta huvuden och ben. Vita tecken förekommer ibland på huvud och ben. Stora vita tecken är inte önskvärda. Huvud och ben är ullfria. Svansen är kort med ullfri spets. Benstommen är gracil och huvudet finskuret. Såväl tackor som baggar saknar horn. Tackorna väger oftast 55–90 kg och baggarna 80–120 kg, men stora variationer förekommer.

Temperamentet är livligt utan att fåren för den skull är skygga och de är lätta att få tama. Vid betesgång är gotlandsfåren ofta mer utspridda i terrängen än får av andra raser. De har dock en utpräglad flockinstinkt och fungerar utmärkt tillsammans med vallhundar.

Gotlandsfåren har en starkt årstidsbunden brunst och lammen föds på våren. Tackorna har lätt att lamma, har goda modersegenskaper och god fruktsamhet. Från två års ålder föder tackorna i regel två lamm. Trillingfödslar är inte ovanliga.

Lammen föds svarta men under sommaren ljusnar de och blir grå i olika nyanser. Till rasens absoluta särdrag hör den glansiga och lockiga ullen. På lammen är den fullt utvecklad vid 4–5 månaders ålder och kan då ge ett vackert och användbart skinn.

Lammskinn från gotlandsfår är mycket attraktiva och efterfrågade och de egenskaper som uppskattas är:

- Färgskalan som kan variera från vitt till svart. Avelsmålet är dock en ren och klar färgnyans från ljusgrå till mörkgrå, jämnt utbredd över skinnet.
- Jämn lock över hela skinnet, ca 10–15 mm stor och med en tredimensionell karaktär.
- Ett glansigt och silkigt pälsår.

Skinnen bereds med olika hårlängder och används främst för hantverk, inredning och beklädnad. För att lammen ska bli slaktmogna under hösten kompletteras betet ofta

med vallåterväxt eller annat tillskottsfoder under senare delen av uppfödningstiden. Köttet från gotlandslammen håller hög kvalitet. Det är mörkt och smakligt och brukar hävda sig väl i smaktester med kött från olika fårraser.

Goda modersegenskaper, hög fruktsamhet och lågt underhållsbehov uppskattas i korsningsprogram med gotlandsfår som moderras. De bästa tackorna bör dock användas för fortsatt avel inom rasen. Tackor med sämre pälseegenskaper kan dock vara lämpliga för korsning med baggar av utpräglad kötttras.

Avelsmål

Gotlandsfåret ska vara väl anpassat till marginella betesmarker, exempelvis ogödslade ängs och hagmarker. De vuxna djuren ska ha god förmåga att utnyttja såväl gräs och örter som buskar och löv och därmed bidra till en god naturvård och öppna landskap. Lammen kräver dock ett bättre bete, exempelvis vallåterväxt, under de sista månaderna för att hinna bli slaktmogna under den tid på hösten när pälsskinnet är som bäst. Gotlandsfåren ska ha en kroppsbyggnad som gynnar god rörlighet och betning även i svårtillgängliga marker. Tackor ska ha lätta lamningar och ta väl hand om sina lamm. Målsättningen är att varje tacka från två års ålder föder upp två lamm per år.

Såväl tackornas fruktsamhet som deras vuxenvikt måste anpassas till deras produktionsmiljö. Tackorna ska vara effektiva foderomvandlare. Ett mått på tackornas effektivitet är att beräkna producerad lammvikt per kilo tacka. Vilket innebär att vuxenvikten bör begränsas till 65–75 kg för att nå slaktkroppsmålet för den ovan beskrivna miljön.

Lammens slaktvikt bör motsvara marknadens krav på lammkroppar på 17–22 kg. Målsättningen är att slaktkroppen på EUROP-skalan uppnår R- till R+ vid en fettansättning mellan fettgrupp 2- till 3. Lammens slaktmognad ska sammanfalla med den tid då pälsskinnet är som bäst.

Gotlandslammens unika pälseegenskaper ska bevaras och utvecklas. Det innebär:

- Ett skinn med lätt och smidigt läder, lämpligt för konfektion. Det beredda skinnets vikt per ytenhet bör inte överstiga 9 g/dm².
- Ett silktigt och glansigt pälshår. Alla fibrer bör vara så enhetliga som möjligt och grovheten bör vara 35–45 my.
- En mjukt rundad lock med tredimensionell karaktär, medelstor till stor (10–15 mm), fast och spänstig, jämnt utbredd över skinnet. Mönsterbildning och breda staplar är fördelaktigt.
- En ren och klar färgnyans, ljusgrå till mörkgrå, jämnt utbredd över skinnet.
- En pälsmassa som täcker skinnet väl utan att skinnet blir för tungt.

Stamboken

Den aktiva avelspopulationen omfattar cirka 15 000 tackor och 1 100 baggar fördelade på 560 besättningar. Över den senaste femårsperioden har antalet djur minskat något. Några begränsningar i antal avkommor per djur eller andra åtgärder för att begränsa inavel är ej aktuella på grund av rasens numerär. För närvarande sker ingen planerad lagring av genetiskt material men möjligheten finns genom Svenska Fåravelsförbundets seminprogram.

Alla avelsdjur identitetsmärks enligt EU:s bestämmelser vid födseln. Tackans lamning registreras i Elitlamm Avel, inklusive fadern till lammen. Avelsdjur väljs normalt ut grundat på resultat från gårdsmönstring, avelsvärden och eventuell riksbedömning. Avelsvärdering sker med hjälp av BLUP animal model som administreras av Svenska Fåravelsförbundet och ingår i Elitlamm Avel där all registrering sker. Svenska Fåravelsförbundet är avelsorganisation och för stambok med en avdelning samt bilaga i Elitlamm Avel. Säkring av detta sker med backup-rutiner som gäller för hela Elitlamm Avel. Uppgifter ur registret är tillgängliga i Elitlamm Avel för djurägaren och funktionärer.

Införande i huvudavsnitt

Ett djur vars båda föräldrar finns i stambokens huvudavsnitt har rätt att registreras i huvudavsnittet.

Införande i bilaga

Ett hondjur som inte har rätt att införas i stambokens huvudavsnitt kan föras in i bilagan under förutsättning att följande två kriterier är uppfyllda:

1. djuret bedöms vara rastypiskt vid granskning av från rasföreningen utsedd person. Granskningen baseras på rasföreningens kriterier för att djuret ska anses ha särdragen för rasen. Vid avslag har djurägaren rätt att anlita ytterligare en godkänd person för granskning.
2. djuret ska vara registrerat i Elitlamm som avkomma till en mor som är registrerad i Elitlamm och en far som är införd i stambokens huvudavsnitt.

Hondjur efter renrasig far som är införd i stambokens huvudavsnitt och en mor som har införts i bilagan enligt punkt 1 och 2, har rätt att registreras i bilagan utan ytterligare godkännande.

Krav för uppgradering av hondjur till stambokens huvudavsnitt: Ett hondjur kan föras in i stambokens huvudavsnitt om djurets mor och mormor är införda i bilagan och djurets far och morfar är renrasiga djur införda i stambokens huvudavsnitt.

Övrigt

Följande information avser en beskrivning av hur avelsarbetet med gotlandsfår i Sverige går till i praktiken. Informationen grundar sig således inte på lagstiftning eller

krav för stambokföring utan speglar Gotlandsfårsföreningens inställning till reproduktionsmetoderna ur ett djurskyddsperspektiv.

Gotlandsfår avlas inte med hjälp av kirurgiska inklusive laparoskopiska metoder. Då gotlandsfåret är en inhemsk ras är import av djur inte aktuell. Om det i framtiden skulle bli aktuellt med import av ny genetik är seminering enligt "shot in the dark"-metoden" helt tillfyllest.

Rasföreningen följer fortlöpande utvecklingen inom rasen. Gotlandsfåret är en ras som utvecklas kontinuerligt. Syftet med utvecklingen är ett än mer ekonomiskt och hållbart djur. Därav följer att föreningen är noga med att följa eventuella negativa tendenser rörande missbildningsfrekvenser eller viabilitetsegenskaper. Avelsprogrammet revideras när det är befogat eller när det krävs av myndigheterna.

Antagen av Gotlandsfårsföreningen oktober 2025